

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değeri (*)

İsmail ARICI (**)
Kenan MADEN (***)

Öz: Küresel çaptaki değişimler, dünyada ve ülkemizde değerlerin yeni yetişen nesle kazandırılması konusundaki hassasiyeti artırmıştır. Bu nedenle ülkemizde okul öncesi kurumlardan başlanarak eğitimin bütün aşamalarında değerler eğitimi üzerinde titizlikle durulmaktadır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (İDKAB) dersi öğretim programında da öğrenciler tarafından kazanılması beklenen birtakım değerler vardır. Bu değerlerden biri de, “hatır gözetme, hatır sayma, bazı şeyleri önemseme ve onları incitmekten çekinme, kıymet verme itibar etme, mukaddes bilinen şeyleri yüceltme duygusu” olarak tanımlanan saygıdır. Literatür taramasında, bir değer olarak saygının eğitim sistemindeki özellikle İDKAB dersi öğretim programındaki yerine yönelik araştırmaya rastlanılmamıştır. İşte bu araştırmanın amacı da, yürürlükteki ve Temmuz 2017 tarihinde askıya çıkarılan İDKAB dersi öğretim programında kazanılması beklenen değerlerden biri olan saygı değerinin programın genelinde, amaçlarında, öğrenme alanlarında, ünite içerikleri ve kazanımlarında nasıl yer aldığını tespit etmektir. Araştırmada, İDKAB dersi öğretim programlarında saygı değerine yer verilmesine rağmen eksiklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saygı, İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi, ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı, değer, değer eğitimi.

Respect Value In Elementary Religious Culture and Moral Education Program

Abstract: Global changes have increased the sensitivity for transferring of values to new generation in our country and in the World. For this reason, values education is handled meticulously starting from pre-school institutions on all stages of education in our country. There are a number of values that are expected to be earned by the students in the Primary Religion Culture and Moral Education (PRCME) course curriculum. One of these values is respect, which is defined as "a sense of remembrance, care for certain things and feelings of hurt, appreciation, glorification of sacred things". In the search of the literature, there was no research as a value for the place in the education system, especially the PRCME course curriculum. The purpose of this research is to determine how the value of respect, which is one of the targeted values to be gained in the current PRCME and the draft PRCME course curriculum, applies to the learning areas, unit contents and earnings of the curriculum. In this research, it was concluded that the curriculum includes respect, but it is inadequate.

*) Bu çalışma, birinci yazarın danışmanlığında ikinci yazar tarafından gerçekleştirilen, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değerinin yeri” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

**) Dr.Öğr.Üyesi Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, (e-posta: iarici@atauni.edu.tr)

***) Öğretmen, Ağâhedefendi İmam Hatip Ortaokulu, (e-posta: gelecek-ask57@hotmail.com)

Keywords: *Respect, primary education religion and moral, primary education religion and moral program, value, value education.*

Makale Geliş Tarihi: 15.01.2018

Makale Kabul Tarihi: 20.03.2018

I.Giriş

Bir süre eğitim programlarında beklediği yeri bulamayan değerler eğitimi, toplumlarda ortaya çıkan ahlaki sorunlar nedeniyle yeniden gündeme gelmiş (Bolat, 2016: 342), değerlerin önemi ve öğretimi günümüz eğitim programlarında yer almaya başlamıştır. Tasarlanan veya geliştirilen eğitim programlarının -ister konu merkezli, ister öğrenen merkezli isterse sorun merkezli olsun- kişi ve toplum değerleriyle yoğrulmadıkça yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinin kuru bilgi aktarımından öteye geçemeyeceği ileri sürülmüştür (Bolat, 2016: 341). Bu durum, eğitim programlarının öğrencinin değerler sistemini kurmasındaki sorumluluğunu artırmıştır. Okullarımızın yüklendiği bu sorumluluğu omuzlayan paydaşlardan biri olarak İDKAB dersinin öğretim programı, insanın, insani değerlerini muhafaza edip geliştirmesinde önemli rol üstlenmiştir (Kaymakcan ve Meydan, 2011: 32). İDKAB dersi öğretim programında öğrenciler tarafından benimsenmesi amaçlanan birçok değer sıralanmıştır. Bu değerlerden birisi de saygı değeridir (MEB, 2010: 2-14).

Saygı kavram olarak sözlükte, “üstün oluşu, yaşı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla herhangi bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ya da Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Saygıyı tek bir cümle ya da yaklaşım ile açıklamak mümkün değildir. Saygı bir tutum, davranış şekli, olgular ya da olaylar karşısında benimsenen tavır ve duygu olarak ortaya çıkabilmektedir. Saygının tek bir hedefi yoktur. Toplumsal ya da kişisel zemin içinde şartlara bağlı olarak çok farklı nesnelere, oluşumlara, kavramlara, varlıklara saygı duyulabilir. Ön plana çıkan bazı saygı alanları şunlardır: Kendine saygı, insana saygı, hakka saygı, kişiliğe saygı, özel hayata saygı, emeğe saygı, düşünceye saygı, topluma saygı, doğaya saygı, çevreye saygı, kutsal değerlere saygı, yaratılana saygı...

Saygı muhataba onu düşündüğümüzü hissettirmektir. İnsanların cinsi, ırkı, lisanı ne olursa olsun, onları ayırmadan farklılıklarını kabul etmektir. Saygı insanların arasındaki olumsuzlukları olumluya çeviren bir bağ, insanlar arasında bir iletişim kapısıdır. Kendine ve başkalarına değer vermek, çevresinden değer görmektir (Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı, 2005: 8). Pighin’e (2005) göre saygı birlikte yaşayabilmenin temelinde yatan esas değerdir. Tüm insanlığa ve insanların onuruna saygı duyan kimse bütün değerleri de içselleştirebilecek kabiliyettir. Saygı, nitelikleri, zayıflıklarıyla ve hatalarıyla, sahip olduğu hakkı ve ihtiyaç duyduklarıyla karşdakini koşulsuz kabul etmektir (s. 59).

Saygı, ilişki kurulan bir kurum, kişi ve benzerine, söz konusu varlığın veya oluşumun ilgi ve duygularının farkında olarak tutum sergilemek, buna göre uygun bir davranış

tarzını benimsemektir. Saygı, sıklıkla ilişki kurulan, iletişim kurulan varlık veya oluşumun hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde tutmayı, bunlara önyargısız yaklaşmayı içerir (www.turkcebilgi.com).

Saygı bireyin kendisini ve toplumu tanıması, evrensel düşünceleri oluşturması ve sosyalleşmesi için vazgeçilmez bir değerdir (Türk, 2009: 17). Saygı, sadece temel değerlerden biri değil aynı zamanda birçok değer de temelidir. Örneğin eşitlik değerinin temelinde eşit saygı vardır. Bunun yanı sıra saygı, insanlara artan bir biçimde sevgi, mutluluk, başarı; azalan bir biçimde korku, acı ve başarısızlık yolunda bilgi yüklü sezgileri ve pratik bilgileri bir araya toplayan kapsayıcı bir değer olma niteliğindedir (Loomans ve Loomans, 2005: 11).

Saygı günlük hayatta sürekli kullandığımız bir kavramdır. İnsanın toplumsal varlık olduğunu düşünecek olursak saygı kavramı daha da önemli hale gelmektedir. İnsanların huzur ve barış içinde yaşayabilmesinin temel şartının karşılıklı saygı olduğu yine saygı ve sorumluluğun demokratik bir toplum yaratmaya yardım ettiği (Akbaş, 2008: 20) gerçeği, saygının bireylere kazandırılmasının kaçınılmazlığını göstermektedir.

Toplumsal dinamiklerin ve öz kültürün tehdit altında olduğu çağımızda toplumsal kişiliğin oluşması, biçimlenmesi doğumla başlar ailede devam eder ve eğitim-öğretim sürecinde son şekillerini alır. İçinde yaşanan toplumun milli, manevi, kültürel ve dini değerlerini özümseyen onlara saygıyla yaklaşan; benliğine, ailesine, yaşadığı çevredeki herkese olumlu yönde katkı veren, ortak çalışma kültürüne sahip, hoşgörülü ve diğerkâm, kişisel ve toplumsal problemleri fark eden ve bu problemlere alternatif çözüm yolları geliştiren, yaratıcı kişilikler oluşturulması saygı değerinin bireylere kazandırılması ile doğru orantılıdır.

Saygıyı sadece temel değerlerden biri olarak değil aynı zamanda birçok değer temel olarak görmek gerekir. Misal eşitlik temelde eşit saygıya dayanır. Bunun yanı sıra saygı, insanlara daha fazla sevgi ve daha az korku; daha fazla mutluluk ve daha az acı ve daha fazla başarı daha az başarısızlık yolunda bilgi yüklü sezgileri ve pratik bilgileri bir araya toplayan kuşatıcı bir değer olma niteliğindedir (Loomans ve Loomans, 2005: 11).

Toplumdaki dini ve ahlaki davranışları tanımak dini anlayış ve yaşayışları dinamikleri ile değerlendirmeye tabi tutmak için saygı perspektifinden bakabilmek icap eder. Aksi halde öz değerlerle yapılan değerlendirilmeler eksik ve yanlış sonuçlara yol açacaktır. Başka insanlara ve onların yaşadığı başka değerlere ancak bu şekilde bakabilirsek ayrışmalara engel olup hoşgörü ile yaklaşabiliriz. Günümüzün çoğullaşan toplumlarında farklı kültürlere açık olan ve farklı kültürel değerlere saygı duyan bireylerin yetiştirilmesi ve eğitim yoluyla da bu özelliklerin kazandırılması önem kazanmaktadır (Okumuşlar, 2007: 252; Aşlamacı, 2013: 268). Çoğulcu toplum şartlarında inancıyla çelişen başka inanç ve davranış biçimleriyle karşılaşan bir inanırın, belli bir saygı zemininde başkasına da inandığını yaşama ve yaşatma hakkı vermesi gereklidir. Bu durum birlikte yaşamanın getirdiği bir yükümlülüktür (Osmanoğlu, 2012: 58). Bu bağlamda birlikte yaşam için en gerekli ilkenin saygı değeri olduğu ileri sürülebilir.

Saygı değerini bireylere kazandırmanın yolu kuşkusuz eğitimden geçer. Okul sadece ders programlarının öğretildiği yer olarak düşünülmemiş; aynı zamanda, kendine ve başkasına saygılı fert olma gibi birçok değer öğretildiği yer olarak belirlenmiştir. Bu bakış açısından hareketle, okulların temel iki amacından bahsetmek yanlış olmaz. Bu iki amaç: Akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesidir (Ekşi, 2003: 79) Bundan hareketle Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler arasında saygı değerini de dâhil etmiştir. Türk Milli Eğitiminin ikinci amacında belirtilen “insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan” ifadesindeki saygı, birlikte yaşama, toplum olma, hak ve hürriyetlere gösterilmesi gereken saygıyı ifade etmektedir. İnsan eğitimin temel ögesidir. En şerefli varlık olarak yaratılmış olan insan varlıklar arasında saygıyı en çok hak edendir. Öncelikle insanın insana saygısı eğitimin ana konularındandır. İnsana saygıyı öncelemeyen bir eğitim önemli bir dinamiğini yitirmiş sayılır.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ve özel okullarda okutulması gereken zorunlu derslerden birisi de İDKAB dersidir. Bu dersin öğretim programı hazırlanırken her yönden kendini gerçekleştirmiş bir birey yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda değer öğretimi ciddi bir biçimde ele alınmış ve hedeflere ulaşılması açısından elzem görülmüştür. İDKAB dersi öğretim programı incelendiğinde öğretimi yapılacak değerlerin sıralandığı görülmektedir. Bu sıralamada kendine yer bulan değerlerden biri de saygı değeridir. Zaten din öğretimi sürecinde, öğrencide yerleşmesi amaçlanan en önemli değerlerden birinin de saygı olduğu bir gerçektir (Yılmaz, 2009; Kaymakcan ve Meydan, 2010; Bulut, 2011, Önder, 2013).

Genel olarak değerler ve öğretim programları ilişkisi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar tarandığında saygı değerinin öne çıkan değerlerden biri olduğu görülmektedir (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013). İlköğretim öğrencilerinin değer yönelimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir çalışmada öğrencilerin çevrelerindeki insanlarda bulunmasını istedikleri değerlerden biri olarak ikinci sırada saygıyı ileri sürdükleri bulgusuna ulaşılmıştır (Yiğittir ve Öcal, 2010: 414). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve değerler ilişkisini el alan bir çalışmada “hak ve özgürlüklere saygı” değeri incelenen değerlerden biri olmuştur (Akyıldız, 2015). Öğretmenlere ve öğrencilere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin hangileri olduğunun incelendiği bir araştırma sonucuna göre saygı değeri öne çıkan temel değerlerden biridir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013: 40-41). Kamu ilköğretim ve ortaöğretim okullarının vizyon, misyon ve değerleri ile ilgili bir çalışmada okulların yazılı ifadeleri taranmış ve saygı değerinin ilk sırada çıkan değer olduğu tespit edilmiştir (Altinkurt ve Yılmaz, 2011: 9) . Saygı değeri farklı çalışmalarda da (Aydın, 2002, 2008; UNESCO, 2004; Kınca ve Işık, 2005; Turan ve Aktan, 2008; Sezgin, 2006; Yılmaz, 2006, 2007, 2008) öne çıkan değerler arasında yer almaktadır (aktaran Altinkurt ve Yılmaz, 2011: 11) . İDKAB dersi ve değer ilişkisini konu edinen çalışmalar incelendiğinde de saygı değerine vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir (Cebeci, 2005; Ersan, 2010; Arslan-Parlak, 2011; Kaymakcan ve Meydan, 2011; Ay, 2013; Çakmak, 2013; Gör, 2013; Önder, 2015;

Altıntaş, 2016; Öztekin-Ağır, 2017). Ancak İDKAB dersi öğretim programında özellikle saygı değerinin yerini konu edinen bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Bu çerçevede saygı değerinin İDKAB dersi öğretim programında nasıl yer aldığı incelenmeye değer bir problem olarak düşünülmektedir. Bu çalışma ile saygı değerinin İDKAB dersi öğretim programındaki yeri tespit edilmiş olacaktır.

Bu çalışmada, yürürlükteki ve taslak İDKAB dersi öğretim programındaki öğrenme alanlarının, ünite içerik ve kazanımlarının saygı değeri ile ilişkisini incelemek, saygı değerinin programda nasıl yer aldığını tespit ederek, değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma, 2010 yılında yürürlüğe giren İDKAB dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf) öğretim programı ve Temmuz 2017’de askıya çıkarılan taslak İDKAB dersi öğretim programı ile sınırlandırılmıştır.

II. Yöntem

A. Araştırmanın Modeli

Araştırma, İDKAB dersi öğretim programında saygı değerinin nasıl yer aldığını tespit etmeyi amaçladığından, “nasıl” sorusuna cevap bulabilmek üzere desen olarak, nitel desen benimsenmiştir. Nitel araştırma literatürde kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ele alan bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41) Araştırmada metin üzerinde inceleme, analiz ve çıkarım yapılacağı için nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tercih edilmiştir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015: 331). Bu doğrultuda saygı değerinin İDKAB dersi öğretim programlarının genel yapısında, amaçlarında, öğrenme alanlarında, ünitelerinde ve kazanımlarında nasıl yer aldığı tespit edilmiştir.

III. Bulgular

A. Türk Millî Eğitimi’nin Amaçlarında Saygı Değeri

İDKAB dersi öğretim programının başında “Türk Millî Eğitiminin Amaçları” başlığı altında Türk millî eğitiminin genel amacı üç madde şeklinde sıralanmıştır (MEB, 2010: 1). Amaçlardan ikincisi çalışmamıza da konu olan saygı değerinin öğretimi açısından değerlendirilmelidir. İkinci amaçta belirtilen “insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan” ifadesindeki saygı, birlikte yaşama, toplum olma, hak ve hürriyetlere gösterilmesi gereken saygıyı ifade etmektedir. İnsan eğitimin temel ögesidir. En şerefli varlık olarak yaratılmış olan insan, varlıklar arasında saygıyı en çok hak edendir. Öncelikle insanın insana saygısı eğitimin ana konularındandır. İnsana saygıyı öncelemeyen bir eğitim önemli bir dinamiğini yitirmiş sayılır.

Üçüncü amaç içerisinde yer verilen “...davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak...”saygı değerinin öğretimi ile ilişkilendirilebilecek diğer bir öğedir. Bireyden beklenen bir özellik de saygılı davranmasıdır. İnsan tek başına yaşayan bir varlık değildir. İnsan kendisine toplum içinde yer edinen, toplumun bir parçası olarak anlam bulan bir varlıktır. Birlikte sağlıklı

bir toplum oluşturabilmenin temel kuralı bir takım olgulara saygı duymaktan geçer. Hakta saygı, düşünceye saygı, dünya görüşüne saygı, farklı olana saygı vb. Birlikte yaşamak ancak saygılı davranma ile mümkün olabilmektedir.

B. Programın Giriş Kısmında Saygı Değeri

İDKAB dersi öğretim programının giriş kısmında, dinin temel bilgi kaynaklarına dayanılarak yeniden yapılandırılan İDKAB dersi öğretim programının, İslam'ın kök değerleri çerçevesinde mezheplerüstü (herhangi bir mezhebi esas almayan, mezhebi tartışmalara girmeyen) ve dinler açılımlı anlayışla son şeklini aldığı ifade edilmektedir. Böylelikle öğrencilerin din ve ahlak konusunda sağlıklı bilgiler edinmelerinin, temel becerilerini geliştirmelerinin ve böylece Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunulmasının hedeflendiği vurgulanmaktadır.

Yukarıda yer verilen “İslam’ın kök değerleri” kavramını değerlendirdiğimizde, İslam dininin temel amacının insanı dünyada ve ahirette mutluluğa ulaştırmak olduğunun bunu yaparken de insanın onuruna yakışır bir biçimde yaşaması gerektiğinin altını çizmemiz gerekir. İslam’ın kök değerlerini topluma hâkim kılmak ancak değerler eğitimi sistematığı içerisinde gerçekleşebilir. Yine yukarıda ifade edilen “mezheplerüstü ve dinler açılımlı” anlayış, saygı temelinde sağlanabilir. Bu anlayışın gerçekleşebilmesi için saygı değerinin öğretilmesine ve öğrenciler tarafından içselleştirilmesine ihtiyaç vardır.

İDKAB dersi öğretim programının giriş kısmında din öğretiminde öncelikle dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanmıştır:

* İnsana Saygı: İnsanın onurunu değerini bilmektir. İnsanın kendini geliştiresinin önemini fark etmektir.

* Düşünceye Saygı: Düşünebilmek, düşündüğünü söyleyebilmek, karşısındakini susturmadan dinleyebilmektir. Duyduklarına katılmasa da fikirler üzerine düşünebilmek ve fikirleri sorgulamaktır.

* Hürriyete Saygı: İnsanı ezen, kişiliği zedeleyen, onun bağımsız karar vermesini engelleyen her baskı insanın hürriyetine saygısızlıktır.

* Ahlaki Olana Saygı: Evrensel değerler diyebileceğimiz herkesin etrafında birleşebileceği değerlere sahip olmaktır.

* Kültürel Mirasa Saygı: Tarihi birikime bakabilmek, geçmişin günümüz açısından yerini, değerini, fonksiyonunu tahlil ve tespit edebilmek demektir. Ne geleneğe sığınmak ne de gelenekten kaçmaktır (Selçuk, 1997: 152-158; MEB, 2010: 3-5).

İnsana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygıyı temel alan bu bakış açısı, din öğretiminin yol haritasını göstermektedir. Bu bakış, “İDKAB dersi öğretim programları” yapılandırılırken, ders kitapları kaleme alınırken veya öğrencilerle iletişime geçerken göz önüne bulduracağımız hususlara işaret etmektedir. Öğretim programının giriş kısmında belirtilen bu hususlar saygı değerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret etmektedir.

C. Programın Vizyonu Kısımında Saygı Değeri

İDKAB dersi öğretim programının “Programın Vizyonu” başlığı altında geçen bazı kavramlar incelendiğinde değerlere özellikle saygı değerine vurgu yapıldığı görülmektedir (MEB, 2010: 8). “İnsan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, sosyal katılım becerileri gelişmiş, yaşam becerilerine sahip, çevresiyle uyumlu, başka dinlerden olanlara anlayışlı davranan...” şeklindeki ifadeler bunun örnekleridir.

D. Programın Uygulanmasına İlişkin İlke ve Açıklamalar Kısımında Saygı Değeri

Programın Uygulanmasına İlişkin İlke ve Açıklamalar başlığı altında sıralanan maddelerden sekizincisi ve dokuzuncusu değer öğretimi ve saygı değeri ile yakından ilgilidir. Bu maddeler şu şekildedir:

8. Madde: Öğretme ortamında, din öğretimiyle öğrencilere kazandırılması amaçlanan; insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygı çerçevesinde davranmaya, öncelikle öğretmen özen göstermelidir.

9. Madde: Dinî bilgiler yanında millî birlik ve beraberliği kazandırıcı; sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik, gazilik gibi millî değerleri kazandırıcı kavramların öğrencilerin zihninde yer etmesine özen gösterilmelidir (MEB, 2010: 9).

Bu maddelerden sekizinci maddede saygı değerini benimsemiş ve bunu davranışlarına yansıtmış bir bireyin yetiştirilmesinden bahsedilmektedir. Dokuzuncu maddede ise toplumun temel dinamiklerinden biri olan millî birlik ve beraberlik, değerlerin kazanımına bağlanmıştır. Bağlanan bu değerlerden birinin de saygı olduğu ifade edilmiştir.

E. Programın Temel Yaklaşımında Saygı Değeri

Programın temel yaklaşımı başlığı altında, din öğretimindeki amacın, bireylerin, dinî, kültürel ve ahlaki değerler hakkında doğru bilgilenmelerini sağlamak olduğu belirtilmiştir (MEB, 2010: 10). Böylelikle İDKAB dersinin değer öğretimindeki gerekliliği vurgulanmıştır.

Yine bu başlık altında, program hazırlanırken birtakım hedeflerin belirlendiği ifade edilmiştir. Bu hedeflerden biri olan, “İslam düşüncesinde farklı anlayış ve yorum biçimleri hakkında bilgi verilerek saygı ve hoşgörü temelinde farklılıkların zenginlik olarak görülmesi,” (MEB, 2010: 10) şeklindeki ifade doğrudan saygı değerinin önemini göstermektedir.

F. İDKAB Dersi Öğretim Programının Özellikleri ve Geliştirilmesinde Temel Alınan İlkeler Kısımında Saygı Değeri

İDKAB dersi Öğretim Programının Özellikleri ve Geliştirilmesinde Temel Alınan İlkeler başlığı altında; İDKAB dersi öğretim programı geliştirilirken dikkate alınan ilkeler sıralanmıştır. Bunlardan on yedincisi olan, “İnsana, düşünceye, hürriyete, ahlaki

olana ve kültüre saygı esas alınmıştır.” (MEB, 2010: 12) şeklindeki ifade doğrudan saygı değeri ile ilişkilidir.

G. Programın Yapısı kısmında Saygı Değeri

1. Programın Genel Amaçları kısmında Saygı Değeri

İDKAB dersi öğretim programında amaçlar, bireysel, toplumsal ahlaki, kültürel ve evrensel açıdan olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır (MEB, 2010: 12-13). Bu bölümde sadece araştırma amacı ile ilgili maddeler değerlendirilecektir.

Toplumsal açıdan kısmındaki on beşinci madde olan, “Başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşmalarını hedeflemektedir.” (MEB, 2010: 13) şeklindeki ifade saygıyla ilişkilidir.

Toplumdaki dini ve ahlaki davranışları tanımak, dini anlayış ve yaşayışları dinamikleri ile değerlendirmeye tabi tutmak için saygı perspektifinden bakabilmek icap eder. Başka insanlara ve onların yaşadığı başka değerlere ancak bu şekilde bakabilirsek ayrışmalara engel olup hoşgörü ile yaklaşabiliriz.

Ahlaki açıdan kısmındaki on sekizinci madde olan, “ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını hedeflemektedir.” (MEB, 2010: 13) ifadesi saygı ile ilişkilidir.

Dinin amaçlarından biri insanı ahlaklı bir varlık haline getirmektir. Ahlakın ana değerlerinden biri de saygıdır: Allah’a saygı, peygambere saygı, kul hakkına saygı, doğal yaşama saygı, insana saygı...

Evrensel açıdan kısmındaki yirmi yedinci madde olan, “Diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak mensuplarına hoşgörüyü yaklaşmalarını hedeflemektedir.” (MEB, 2010: 13) ifadesi saygı ile ilişkilidir.

Birlikte barış ve huzur içinde yaşamının ön şartı, ötekileştirici bir dil yerine saygı çerçevesinde davranmayı ve hoşgörüyü esas almaktır.

2. Öğrenme Alanları kısmında Saygı Değeri

Aynı konunun ardışık sınıf kademelerinde genişletilerek verilmesini hedefleyen, sınıf seviyelerine göre değişiklik ve aşamalılık gösteren ilgili konuların bir arada verildiği bir yapıya öğrenme alanı denir. İDKAB dersi öğretim programında altı öğrenme alanı vardır: İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Kur’an ve Yorumu, Ahlak, Din ve Kültür. Her sınıf seviyesinde altı öğrenme alanından her birisi için bir ünite yer alır.

a. İnanç Öğrenme Alanı Kısmında Saygı Değeri

“Bu öğrenme alanıyla ayrıca bireyin, güçlü bir inançla, insanlığını daha iyi gerçekleştirebilmesi, diğer inanç sahiplerine saygılı olması ve tevhit inancına mensubiyet şuurunu güçlendirmesi amaçlanmıştır.” (MEB, 2010: 15) ifadesi inanç öğrenme alanı içerisinde saygı değerine yer verildiğini göstermektedir.

Allah'a karşı derin bir saygı samimi müminlerin en önemli özelliklerindedir. Müminler Allah'ın bizzat zatına, dine, Allah kelamı Kuran'a, Hz. Muhammed'e ve gelmiş tüm peygamberlere, meleklerle, mukaddesata, manevi değerlere karşı içten ve derin bir saygı hissetmelidirler (Bakınız: Âl-i İmrân: 199; A'raf: 11, 12, 157; Bakara: 45).

Saygıya dayalı bir iman ve saygı temelli bir Allah sevgisinin oluşturulabilmesi açısından saygı değerinin öğretimi önemlidir.

b. İbadet Öğrenme Alanı Kısımında Saygı Değeri

İbadet kavramı kısaca; Allah'ın emirlerini, isteklerini yerine getirme, ona yönelme ve saygı davranışlarında bulunma olarak tanımlanabilir. İbadetin özünde inanılan aşkın varlığa karşı içten duyulan samimi sevgi ve saygının gösterilmesi vardır.

İbadet öğrenme alanı kısmında geçen "...ibadethanelerin toplumun birlik ve bütünlüğü açısından önemini kavrar, insanların, din vicdan ve ibadet hürriyetine saygı duyar; laikliğin din, vicdan ve ibadet hürriyetinin güvencesi olduğunu açıklar..." (MEB, 2010: 15) ifadesi saygı ile ilişkilidir. Gerek aynı dini inanışa sahip bireylerin ibadetlerini gerçekleştirilmesinde gerek farklı dini inanışlara sahip bireylerin yaptığı ibadetlere saygı duymak esas olmalıdır. Aynı dini inanışa sahip bireylerin ibadetlere zorlanması samimiyet açısından ve toplumsal açıdan çok kötü sonuçlar doğurabilir. Diğer yandan farklı inanışlara sahip bireylerin ibadetlerini yakından tanımak onlarla bir arada huzur ve güven içinde yaşamak için önemlidir.

c. Hz. Muhammed Öğrenme Alanı Kısımında Saygı Değeri

Hz Muhammed öğrenme alanı kısmında geçen, "Hz. Muhammed'in erdemli davranışları, aile büyüklerine karşı davranışları, haksızlıklara karşı çıkışı ve arkadaşlarıyla iyi geçinmesi, aile içindeki davranışları, insanlarla görüş alışverişinde bulunması..." (MEB, 2010: 16) gibi konular saygı temelinde ele alınabilecek konulardır. Hz Muhammed öğrenme alanı saygı değerinin öğretimi açısından bol örnekler içeren örnek olay incelemelerinin yapılabileceği bir alandır.

d. Kuran ve Yorumu Öğrenme Alanı Kısımında Saygı Değeri

Kuran ve Yorumu öğrenme alanındaki, "öğrenciler din ve din anlayışındaki yorum farklılıklarını ve ortaya çıkış sebeplerini, inanç, amel ve ahlakla ilgili yorum çeşitlerinin bir zenginlik olduğunu ve bunların nedenlerini sorgulayarak her zaman ve mekânda ihtiyaç duyulduğunda yeni yorumların kaçınılmaz olduğunu fark eder." (MEB, 2010: 17) şeklindeki ifade saygıyla ilişkilendirilebilir. İslam dini bünyesinde var olan yorum biçimleri düşünceye saygının bir ürünüdür. Öğrencilerin farklı olan düşüncelere saygı ile yaklaşım onlardan faydalanabilmeyi öğrenmeleri açısından Kur'an ve Yorumu öğrenme alanı şüphesiz önemli katkılar sağlayacaktır.

e. Ahlak Öğrenme Alanı Kısımında Saygı Değeri

Ahlak öğrenme alanı değerler eğitimi açısından en işlevsel alanlardan biridir. Bu öğrenme alanı yoluyla öğrencilerde yerleşmesi beklenen özelliklerden biri de

başkalarının haklarına saygılı davranarak, kul hakkı konusunda duyarlı olmalarıdır (MEB, 2010: 17) Bu durum ahlak öğrenme alanında saygı değerine yer verildiğini göstermektedir.

f. Din ve Kültür Öğrenme Alanı Kısımında Saygı Değeri

Kültürün değerlerin hem ortaya çıkışında hem de aktarımındaki rolü önemlidir. Din ve Kültür öğrenme alanıyla kazandırılmak istenilen özelliklerden bir kısmı saygı değeriyle ilişkilendirilebilir. “Türklerin Müslüman oluşunu ve İslam’ın Türkler arasında yayılmasında etkili olan şahsiyetleri, her türlü bağınazlığın zararlarını, dinlerdeki ortak özellikleri ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmek amaçlanmaktadır.” (MEB, 2010: 189 şeklindeki ifadeler ile değer öğretimine ve saygı değerine işaret edildiği söylenebilir. Özellikle farklı inançlara saygı, programın giriş bölümünde de belirtilen düşünceye ve insana saygı açısından değerlendirilmelidir. Öte yandan Türklerin Müslüman oluşunu ve İslam’ın Türkler arasında yayılmasında etkili olan şahsiyetler konusu yine saygı değeri ile yakından ilişkilidir. Zira Türk toplumunun karakteristik özelliklerinden biri de kutsallara ve atalara saygıdır (Gömeç, 2003: 100. Koçak, 2012: 129).

3. Değerler Kısımında Saygı Değeri

İDKAB dersi öğretim programında değerlerin öğretimi de ön plana çıkmaktadır. Programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerlerden saygı değeri ile ilişkili olanlar şunlardır:

- * Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı’na saygı
- * Hoşgörü
- * İbadet yerlerine saygı
- * Saygı
- * Türk büyüklerine saygı (MEB, 2010: 23-24)

H. İDKAB Dersi Öğretim Programında Saygı Değerinin Yer Aldığı Öğrenme Alanları, Üniteler ve Kazanımlar

İDKAB dersi öğretim programındaki ünitelerin açıklamalar kısmına bakıldığında öncelikli verilecek değerlerin sıralandığı görülmektedir. Bu ünitelerden bir kısmının açıklamalar kısmında öncelikli olarak verilmesi istenilen değerlerin; doğruluk ve dürüstlük, sevgi, saygı ve hoşgörü olarak belirtildiği yani saygı değerinin öncelikli olarak verilmesi istenilen değerlerden biri olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıdaki Tablo ’da sınıf düzeylerine göre öncelikli verilecek değerlerden birinin de saygı değerinin olduğu üniteler verilmiştir.

Toplam on dört ünite de saygı değeri öncelikli verilecek değerler arasında geçmektedir. Saygı değerinin ez az geçtiği öğrenme alanı inanç öğrenme alanı iken en çok geçtiği öğrenme alanı din ve kültür öğrenme alanıdır. Saygı değerinin öncelikli verilecek değerler arasında yer aldığı ünitelerin sınıf düzeylerine göre dağılımına

bakıldığında, en çok dördüncü sınıf düzeyinde kendine yer bulurken en az yedinci sınıf düzeyinde yer bulduğu görülmektedir.

Tablo 1. Saygı Değerinin Öncelikli Verilecek Değerler Arasında Yer Aldığı Öğrenme Alanları ve Üniteler

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER				
	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
İnanç	Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?				
İbadet		İbadet Konusunda Bilgilenelim	Namaz İbadeti		Zekât, Hac ve Kurban İbadeti
Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı			
Kur'an ve Yorumu	Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım			İslam Düşüncesinde Yorumlar	
Ahlak			İslam'ın Sakınılmasını İstedığı Bazı Davranışlar		İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar
Din ve Kültür	Aile ve Din	Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz	İslamiyet ve Türkler		Dinler ve Evrensel Öğütleri

1. Dördüncü Sınıf Ünite ve Kazanımlarında Saygı Değeri

Dördüncü sınıfta öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin de yer aldığı üniteler “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?”, “Hz. Muhammed'i Tanıyalım”, “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ve “Aile ve Din” üniteleridir. Bu dört ünitenin kazanımları incelendiğinde, sadece Din ve Kültür öğrenme alanındaki Aile ve Din ünitesindeki dördüncü kazanımda (4. Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar.) saygı değerine doğrudan yer verildiği gözlemlenmektedir. Kazanımlar incelendiği zaman saygı değerine doğrudan vurgu yapan başka bir kazanıma rastlanılmamıştır.

2. Beşinci Sınıf Ünite ve Kazanımlarında Saygı Değeri

Beşinci sınıfta öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin de yer aldığı üniteler “İbadet Konusunda Bilgilenelim?”, “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” ile “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” üniteleridir. Bu üç ünitenin kazanımları incelendiğinde, sadece “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” ünitesindeki dördüncü ve beşinci kazanımlarda (4. Bayrağa ve ulusal marşa saygı göstermenin nedenlerini açıklayarak Bayrağımıza ve İstiklâl Marşı'mıza saygı gösterir. 5. Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur.) saygı değerine doğrudan yer verildiği gözlemlenmektedir. Kazanımlar

incelendiği zaman saygı değerine doğrudan vurgu yapan başka bir kazanıma rastlanılmamıştır.

3. Altıncı Sınıf Ünite ve Kazanımlarında Saygı Değeri

Altıncı sınıfta öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin de yer aldığı üniteler “Namaz İbadeti?”, “İslam’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar” ile “İslamiyet ve Türkler” üniteleridir. Bu üç ünitenin kazanımları incelendiğinde, saygı değerine doğrudan vurgu yapan hiçbir kazanıma rastlanılmamıştır.

4. Yedinci Sınıf Ünite ve Kazanımlarında Saygı Değeri

Yedinci sınıfta öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin de yer aldığı bir tane ünite vardır. O ünite de, “İslam Düşüncesinde Yorumlar” başlıklı ünitedir. Bu ünitenin kazanımları incelendiğinde saygı değerine doğrudan vurgu yapan bir kazanıma rastlanılmamıştır.

5. Sekizinci Sınıf Ünite ve Kazanımlarında Saygı Değeri

Sekizinci sınıfta öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin de yer aldığı üniteler “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti?”, “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” ile “Dinler ve Evrensel Öğütleri” üniteleridir. Bu üç ünitenin kazanımları incelendiğinde, saygı değerine doğrudan vurgu yapan bir kazanıma rastlanılmamıştır.

1. Saygı Değeri İle İlişkili Olduğu Düşünülen Üniteler ve Kazanımları

İDKAB dersi öğretim programında öncelikli verilecek değerler arasında saygı değerinin yer aldığı toplam on dört üniteden sadece ikisindeki üç kazanımda saygı kavramı olarak doğrudan geçmektedir. Diğer on iki ünite ise hangi kazanımlarla saygı değerinin ilişkisi olabileceği belirsizdir. Özellikle Hz. Muhammed ile Kuran ve Yorumu öğrenme alanlarında saygı değerinin kavram olarak doğrudan yer aldığı bir kazanımın olmaması eksiklik olarak görülmektedir. Saygı değerinin çok geniş bir anlam havuzuna sahip ve birçok tutum ve davranışla yakından ilişkili olduğu göz önüne alındığında ünite ve kazanımlarda doğrudan yer almasa da saygı değeri ile dolaylı olarak ilişkili olduğu düşünülen kazanımlar aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 2. İDKAB Dersi Öğretim Programında Saygı Değerinin Dolaylı Olarak İlişkili Olduğu Düşünülen Kazanımlar

Kazanım	Öğrenme alanı	Sınıf düzeyi	Ünite
Dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark eder.	İnanç	4 sınıf	Din ve ahlak hakkında neler biliyorum?
Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur.	İnanç	4 sınıf	Din ve ahlak hakkında neler biliyorum?
Hz. Muhammed’in aile büyüklerini tanır.	Hz. Muhammed	4 sınıf	Hz. Muhammed’i tanıyalım

Hız. Muhammed'in doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler.	Hız. Muhammed	4 sınıf	Hız. Muhammed'i tanıyalım
Hız. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir.	Hız. Muhammed	4 sınıf	Hız. Muhammed'i tanıyalım
Aile içinde kendi sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur.	Din ve kültür	4 sınıf	Aile ve din
Aile bireylerinin birbirlerini anlamalarının önemini açıklar.	Din ve kültür	4 sınıf	Aile ve din
Kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkilerini fark eder.	Din ve kültür	4 sınıf	Aile ve din
İslam dininin aile hayatına ilişkin prensiplerini açıklar.	Din ve kültür	4 sınıf	Aile ve din
Niçin ibadet edildiğini gereçelendirir.	İbadet	5 sınıf	İbadet konusunda bilgilendirim
Her güzel iş ve davranışın (salih amel) dinimizdeki önemini örneklerle açıklar.	İbadet	5 sınıf	İbadet konusunda bilgilendirim
İbadetlerin davranışlar üzerindeki etkisini fark eder.	İbadet	5 sınıf	İbadet konusunda bilgilendirim
Hız. Muhammed'in ailesi içindeki davranışlarına örnekler verir.	Hız Muhammed	5 sınıf	Hız. Muhammed ve aile hayatı
Hız. Muhammed'in aile fertlerinin güzel davranışlarına örnekler verir.	Hız Muhammed	5 sınıf	Hız. Muhammed ve aile hayatı
Namaz ibadetinin anlamını ve namazın niçin kılınması gerektiğini açıklar	İbadet	6 sınıf	Namaz ibadeti
İslamiyet'in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışları belirterek ayet ve hadislerden örnekler verir.	Ahlak	6 sınıf	İslam'ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar
İslamiyet'in sakınmamızı istediği bazı kötü davranışların bireysel ve toplumsal zararlarını irdeler.	Ahlak	6 sınıf	İslam'ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar
Kötü davranışlardan sakınmaya istekli olur.	Ahlak	6 sınıf	İslam'ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar
İslamiyet'in sakınmamızı istediği davranışların bireyde görülme nedenlerini araştırarak bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunur.	Ahlak	6 sınıf	İslam'ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar
Sakınılması gereken davranışlar konusunda öz değerlendirmede bulunur.	Ahlak	6 sınıf	İslam'ın sakınılmasını istediği bazı
Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar	Kur'an ve yorumu	7 sınıf	İslam düşüncesinde yorumlar

Dinde zorlama olmadığını ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	Kur'an ve yorumu	7 sınıf	İslam düşüncesinde yorumlar
Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.	Ahlak	8 sınıf	İslam dinine göre kötü alışkanlıklar
Evrenselliğin ve evrensel değerlerin anlamını yorumlar.	Din ve kültür	8 sınıf	Dinler ve evrensel öğütleri
Dinlerin ve İslam'ın evrensel öğütlerine örnekler vererek bunların insanlık için önemini fark eder.	Din ve kültür	8 sınıf	Dinler ve evrensel öğütleri
Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur.	Din ve kültür	8 sınıf	Dinler ve evrensel öğütleri

İ. Taslak İDKAB Dersi Öğretim Programında Saygı Değeri

Millî Eğitim Bakanlığının sitesinde 21 Temmuz 2017 tarihinde yapılan duyuruda, Millî Eğitim Bakanlığınca, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan derslerin öğretim programlarının değişen ve gelişen şartlar doğrultusunda araştırmacılık, yenilikçilik ve temel beceriler esas alınarak güncelleştirilmesi kapsamında; ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde uygulanan İDKAB dersinin (4-8 ve 9-12) öğretim programlarının taslaklarının, alan uzmanları ve akademisyen görüşleri doğrultusunda, "Din, Ahlak ve Değerler" alanındaki derslerin öğretim programları ile de bütünlük sağlayacak şekilde yeniden hazırlandığı ifade edilmiştir.

Yine bu çerçevede katılımcılığa özel önem veren Millî Eğitim Bakanlığınca, hazırlanan ilköğretim ve ortaöğretim İDKAB dersi öğretim programlarının taslaklarının <http://mufredat.meb.gov.tr/TaslakProgramlar.aspx> adresinde askıya çıkarıldığı vurgulanmıştır.

31 Temmuz tarihine kadar süren askı sürecine katkıda bulunmak isteyen paydaşların, taslak öğretim programları kategorisinde bulunan görüş bildirme formunu kullanarak görüş, öneri ve katkılarını ulaştırabilecekleri belirtilmiştir.

Mevcut ve taslak program arasında saygı değerine ne kadar ve nasıl yer verildiği ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışma araştırmanın sınırları aşacağından taslak programda saygı değerine ne kadar ve nasıl yer verildiğine ilişkin bu başlık altında kısa bilgilendirme yapılarak konunun araştırmacıların dikkatine sunulmasıyla yetinilmiştir.

Taslak programı değerler ve saygı değeri çerçevesinde kısaca değerlendirdiğimizde; Giriş başlığı altında; "Geliştirilen programla öncelikle öğrencilerin din ve ahlak hakkında objektif ve doğru bilgi sahibi olmaları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretim programı vasıtasıyla kazanmaları hedeflenen bilgi, beceri, tutum, davranış ahlaki değerlerle bir arada yaşama bilincine ulaşmaları hedeflenmiştir." şeklindeki ifade ile değerlere taslak programda da yer ve önem verildiği ileri sürülebilir.

Taslak öğretim programında İDKAB dersinin amaçlarından olarak aşağıdaki maddeler zikredilmektedir:

- * Ahlâkî değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri,
- * Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmaları amaçlanmaktadır.

Bu amaçlar, değerlerin öğretimine vurgu yapıldığını göstermektedir. Özellikle, “Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları” şeklindeki amaç taslak öğretim programında da saygı değerinin amaçlardan biri olarak yer alması açısından önemlidir.

Yine taslak programda programın vizyonu başlığı altında “...İslam dininin inanç, ibadet ve ahlaki değerlerini tanıyan...” ve “...; millî, manevî, ahlaki, insani ve kültürel değerleri benimseyen;...” şeklindeki ifadelerle değerlerin önemi ve öğretimine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Aynı şekilde taslak programın temel yaklaşımı başlığı altında: “...Bireylerin, dinî, kültürel ve ahlaki değerler hakkında doğru bilgi sahibi olabilmeleri için İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak alanlarıyla ilgili değerlerin kazandırılmasında, Kur'an ve sünnete dayanan ortak paydalar esas alınmıştır...” ifadesi ile de değer konusuna vurgu yapılmıştır.

Taslak öğretim programında göze çarpan en önemli husus, programa; öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak tanımlanan temel becerilerin eklenmesidir. Beceriler başlığı altında sıralanan temel beceriler açıklanırken de değerlere vurgu yapılmıştır. Mesela; İletişim becerileri başlığı altında: “kabul ve saygıyı iletme” becerisine yer verilmiştir. Sosyal beceriler başlığı altında da, “Dinî ve ahlaki değerleri benimseme” maddesine yer verilmiştir.

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar başlığı altında da; “öğretme ortamında, din öğretimiyle öğrencilere kazandırılması amaçlanan; insana, düşünceye, hürriyete, ahlâkî olana ve kültürel mirasa saygı çerçevesinde davranmaya öğrenciler teşvik edilecek ve bu hususlarda öncelikle öğretmen özen gösterecektir.” maddesiyle eski programda var olan saygı türlerine yer verilmeye devam edilmiştir. Yine aynı başlık altında; “Dinî bilgiler yanında millî birlik ve beraberliği kazandırıcı; sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik, gazilik gibi millî değerleri kazandırıcı kavramların öğrencilerin zihninde yer etmesine özen gösterilecektir.” şeklindeki madde ile saygı değeri kendine yer bulmuştur.

Taslak öğretim programının ünite ve açıklamalarına bakılınca 4. Sınıf 5. Ünite olan Güzel Ahlak başlıklı Ünitenin konu başlıklarından ikincisi İnsani İlişkilerin Temeli: Sevgi ve Saygı başlığını taşımaktadır. 6. Sınıf 1. Ünite olan İlahi Kitaplara İman Ünitesinin 2.4.4. Kültürümüzde Kur'an'a Sevgi ve Saygı sıralı konu başlığında da saygı değerine yer verilmiştir. 6. Sınıf 1. Ünite: İlahi Kitaplara İman başlıklı Ünitenin öğrenme çıktılarından/kazanımlardan “6. Kültürümüzde Kur'an'a saygı ve sevgi ile ilgili örnekler verir” başlığı altında saygı kavramına yer verilmiştir. 6. Sınıf 5. Ünite: Değerlerimiz Ünitesindeki öğrenme çıktıları/kazanımları altında, “Bayrağımıza ve millî marşımıza saygı göstermeye özen gösterir” ifadesiyle ve açıklamalar başlığı altından da “...” Ünite

genelinde millî birlik ve beraberliğimizi güçlendirici; sevgi, saygı, dostluk bağlarını pekiştirici;...” ifadesiyle saygı kavramına yer verilmiştir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Değerlerin bireylere kazandırılmasında önemli faaliyet alanlarından biri de örgün eğitim sistemidir. Sistemde yer alan derslerden biri de İDKAB dersi. Değerler eğitimi İDKAB dersi öğretim programında son yıllarda yapılan değişikliklerle birlikte kendine yer bulmuştur.

Mevcut Programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen bir takım değerler sıralanmıştır. Bu değerlerden biri olarak çalışmamıza konu olan saygı değeri, programda amaç, vizyon, temel ilkeler başlıkları altında ve öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler sıralanırken doğrudan “saygı” olarak yer aldığı gibi, saygının farklı boyutları olan “Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı’na saygı, İbadet yerlerine saygı, Türk büyüklerine saygı” şeklinde de yer almıştır.

Ancak saygı değerine vurgu yapılmasına rağmen bu durumun ünite açılım ve kazanımlarına yeterince yansımadağını ifade etmek gerekir. Programın genelinde yetiştirilmek istenen insan tipi ile programda saygı değerine yüklenen anlam ya da saygıyı ele alış tarzı arasındaki ilişkinin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Saygının program içindeki örüntüsüne bakıldığı zaman sadece din ve kültür öğrenme alanıyla doğrudan ilişki kurulduğu görülmektedir. Bu durum saygı değerinin beklenen düzeyde benimsenmesini zorlaştırabilir. Hali hazırda saygı değerinin öncelikli verilecek değerler arasında yer aldığı ünite sayısı ile doğrudan yer aldığı ünite sayısı veya kazanım sayısı arasında bir orantısızlık göze çarpmaktadır. O halde programa doğrudan ilişkili kazanımlar eklemek isabetli bir karar olacaktır. Okullarda uygulanan açık eğitim programlarında bireye kazandırılacak davranışlar net biçimde ifade edilmelidir. Bu kazanımlar içerisinde de değerler yerini almalı öğretim faaliyetlerinde kullanılmalıdır (Bolat, 2016: 341).

Yine, programın “İDKAB dersi 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar öğretim programı: Kazanımlar, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamalar Tablosu” bölümünde açıklamalar kısmında öncelikli verilecek değerler sıralanmıştır. Genel olarak değerler sıralanmış ancak kazanımlarla birebir ilişkisi kurulmamıştır. Bu durum hangi değerlerin hangi kazanımla nasıl işe koşulacağı konusunda kafaları karıştırmaktadır. Programı yürüten her öğretmenin kazanımlarla değerleri doğru olarak ilişkilendirmesi çok mümkün görünmemektedir.

Özetle; değerlerden birisi olan ve birçok değerle bağlantılı olan saygı değerinin İDKAB öğretim programındaki durumu incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

* Giriş bölümünden başlamak üzere ünite içeriklerine kadar saygı değerine birçok bölümde atıfta bulunulmuştur. Ancak bu durumun kazanımlara yeterince yansımadağını söylemek zordur.

* Saygı değerinin öncelikli verilecek değerler arasında yer aldığı toplam on dört ünite mevcuttur.

- * Saygı değerinin öncelikli verilecek değerler arasında yer aldığı ünitelerin en fazla bulunduğu sınıf düzeyi dördüncü sınıftır.
- * Saygı değerinin öncelikli verilecek değerler arasında yer aldığı ünitelerin en az bulunduğu sınıf düzeyi yedinci sınıftır.
- * Saygı değerine en çok din ve kültür öğrenme alanında yer verilmiştir.
- * Saygı değerinin en az yer aldığı öğrenme alanı inançtır.
- * Öğretim programında saygının doğrudan ilişkili olduğu üç kazanım vardır.

*21 Temmuz 2017 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığının sitesindeki duyuru ile askıya çıkarılan Taslak İDKAB dersi öğretim programı incelendiğinde de saygı değerine vurgu yapılmakla birlikte ünite içerikleri ve kazanımlarda yeterince yer verilmediği ve ilişkilendirilmediği görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- * İDKAB dersi öğretim programı değerler eğitimi açısından yeniden incelemeye tabi tutulmalı ve kazanımlar ile değerler birebir ilişkilendirilmelidir.
- * İDKAB dersi öğretim programında saygı değeri on dört üniteye öncelikli verilecek değerler arasında geçmesine rağmen sadece üç kazanımda doğrudan yer almıştır. Saygı değerine yönelik doğrudan yer verilen kazanım sayısı artırılmalıdır.
- * Sadece din ve kültür öğrenme alanında doğrudan saygı değeri ile ilgili kazanım mevcuttur. Diğer öğrenme alanlarına yönelik kazanımlar eklenmelidir.
- * Eski ve güncellenen İDKAB dersi öğretim programlarının saygı değeri açısından karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). "Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor?". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 191-206.
- Akbaş, O. (2008). "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akyıldız, S. (2015). "Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerini Kazandırmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerince Yapılan Etkinlikler". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (3), 1271-1288.
- Altınkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). "İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Vizyon, Misyon ve Değerleri İle İlgili Bir Çözümleme". *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 1-15.
- Altıntaş, M. E. (2016). "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Öğretiminin Amaçları -Nitel Bir Araştırma-". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 193-209.

- Arslan-Parlak, E. (2011). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aşlamacı, İ. (2013). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Çoğulculuk Açısından Değerlendirilmesi”. *Hikmet Yurdu*, 6 (6), 267-282.
- Ay, M. F. (2013). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hoşgörü Değerinin Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bolat, Y. (2016). “Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (29), 322-348.
- Bulut, R. (2011). “Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 20-37.
- Cebeci, A. (2005). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlakî Değerlerin Eğitimi ve Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, A. (2013). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Adalet Değerinin Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). “Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 33-56.
- Ekşi, H. (2003). “Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Ersan, A. (2010). *Sahih-İ Müslim'deki Hadislerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında Kazandırılması Öngörülen Değerler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gerda Pighin, (2005) *Çocuklara Değer Aktarımı*. (Çev.: Ali Yaşar Gök). İzmir: İlyas Yayınevi.
- Gömeç, S. (2003).” Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(21), 79-104.
- Gör, F. (2013). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Merhamet Değeri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, S., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Kaymakcan R. ve Meydan H. (2011). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (21), 29-55.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2010). “Demokratik Vatandaşlık ve Din Öğretimi: Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye’de DKAB Dersleri Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1) 29-53.
- Koçak, K. (2012). “Bozkır Kültüründe Alp Karakterinin Ortaya Çıkışında Türk Geleneklerinin Etkisi”. *Neşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 125-135.
- Loomans D. ve Loomans, J. (2005). *Çocuklara Öz Saygıyı ve Değerleri Öğretmenin 100 Yolu*. (Çev.: Tufan Göbekçin). İzmir: Ege-Meta Yayınları.
- MEB. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Okumuşlar, M. (2007). “Çok Kültürlü Toplumlarda “Din Hakkında Öğrenme” ve “Dinden Öğrenme” Modeli”. *Marife*, 7 (2), 251-264.
- Osmanoğlu, C. (2012). “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Hoşgörü ve Birlikte Yaşama Kültürü”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (15), 55-78.
- Önder, M. (2013). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Temelleri Üzerine”. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 24-40.
- Önder, M. (2015). “Din Eğitiminde Başarı İçin Dikkate Alınması Gereken Bir Unsur Olarak İnsan Onuru”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29), 511-534.
- Öztekin-Ağır, H. S. (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sorumluluk Değeri İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı. (2005). *Saygı, Yapılandırıcı Yaklaşımla Hazırlanmış 69 Etkinlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Selçuk, M. (1997). “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 145-158.
- Türk, İ. (2009). *Değerler Eğitiminde Saygı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2009). “Alevilik-Sünnilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII (2), 189-209.
- Yığıttir, S. ve Öcal, A. (2010). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-416.

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. (6 Kasım 2017). <http://www.meb.gov.tr/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-ogretim-programlari-askiya-cikarildi/haber/14140/tr>.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. (27 Kasım, 2017). <http://www.tdk.gov.tr/>
www.turkcebilgi.com. (2017). <https://www.turkcebilgi.com/arastir?q=sayg%C4%B1>